

потребуватиме розробки спеціальних механізмів голосування у безпрецедентному масштабі, що, матиме свої наслідки для фінансування та структурування виборчих процесів.

Отже, післявоєнна Україна має зберегти позитивний демократичний прогрес в аспекті дотримання основних конституційних принципів виборчого права. Нові виборчі технології мають надавати пріоритет прозорості та безпеці, водночас вкрай важливим є удосконалення законодавчої бази, зокрема осучаснення Виборчого кодексу, відновлення фінансової звітності політичних партій та втілення найкращих європейських стандартів з прав людини.

Література

1. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019 р. № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 48-49.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 25.01.2024).

3. Про пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, спрямовані на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні: Постанова Центральної виборчої комісії від 27.09.2022 р. № 102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0102359-22#top> (дата звернення: 25.01.2024).

УДК 349.3(043.2)

Малюга Л.Ю., д.ю.н., доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Однією з найбільш соціально вразливих верств населення в умовах триваючого воєнного стану є внутрішньо переміщені особи, соціальну структуру яких також складають діти, жінки, особи похилого віку, особи з інвалідністю, особи, які зазнали знущань і наруги на тимчасово окупованих територіях та ін. Вразливою категорією внутрішньо переміщенні особи вважаються у силу невирішеності житлових, трудових, особистісних питань та проблем, пов'язаних із їх самореалізацією та вільним розвитком як особи після вимушеної зміни місця постійного проживання.

Життя внутрішніх переселенців характеризується множиною соціальних ризиків та не втрачають актуальності дискусії і на сьогодні.

Соціальні ризики доцільно окреслити у таких напрямках вияву соціальної безпеки: забезпечення охорони здоров'я; освітній напрям; житлово-побутовий напрям; забезпечення предметами першої необхідності; трудовий напрям; забезпечення підтримки усталених соціальних зв'язків; забезпечення свободи від експлуатації та жорстокого поводження. Особливої уваги у зв'язку зі змінами щодо скорочення державної підтримки внутрішньо переміщених осіб потребує житлово-побутовий напрям вияву соціальної безпеки, який характеризується соціальними ризиками, обумовленими втратою житла, що є обставиною, яка ускладнює реалізацію права на житло та комплексу суміжних суб'єктивних соціальних прав. На територіях, де ведуться бойові дії (чи існує ризик їх ведення у перспективі) або є тимчасово окупованими, особи, які проживають на цій території: можуть бути вимушені покинути власне житло, переміщуючись на території, на яких відсутні критичні ризики для їх життя та здоров'я, пов'язані з війною; вимушені переміститись на мирні території у результаті значних руйнувань їх житла, завданих бойовими діями (тобто, у результаті фактичної втрати житла, придатного для життя у ньому). Отже, рятуючись від насильства та шукаючи безпеки, внутрішньо переміщені особи вимушено втрачають житло, що характеризує їх стан соціальної безпеки, як критичний. Ця обставина створює низку проблем для таких груп осіб і суспільства, адже внутрішньо переміщені особи: 1) зіштовхуються із труднощами пошуку альтернативного житла (у випадку пошуку житла за кордоном проблема може посилюватись мовним бар'єром, відсутністю соціальних програм з надання тимчасового житла біженцям тощо); 2) у результаті нерівномірного розподілу їх на мирних територіях (як правило, такі особи намагаються знайти житло у великих містах, які характеризуються більшою інтенсивністю економічного життя, а отже, з більшою ймовірністю реалізувати право на працю) можуть обтяжуватись наявні на певній території ресурси (зокрема, наявна в приймаючих громадах робота, ринок житла) та інфраструктура (щонайперше, система охорони здоров'я, заклади освіти).

Крім того, коли приймаюча сторона реалізує соціальні програми у межах житлово-побутової форми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, створюючи тимчасові притулки (тимчасові табори, спільне житло), ці особи все ще вважаються такими, що перебувають у складних життєвих обставинах, особливо тоді, коли вони: 1) вимушені тимчасово проживати без зручностей та приватності (ця проблема посилюється тоді, коли тимчасові притулки непропорційно наповнюються переміщеними особами та біженцями, що вказує на переповненість цих притулків; при цьому слід мати на увазі безпосередній зв'язок між житловими умовами, в яких проживає людина, та станом її здоров'я [1, с.

1], що охоплено вищою соціальною цінністю правової та соціальної держави); 2) зазнають порушення їх базових прав і свобод (зокрема, свобода поглядів, статевая свобода) з боку інших осіб, котрі проживають на території тимчасового притулку (чи адміністрацією), у разі, якщо адміністрація не забезпечує правопорядку на відповідній території (за таких обставин відповідна вразлива група осіб може зазнавати гендерного насилля (наруги), сексуальних домагань, трудової експлуатації тощо); в) позбавляються можливості поступово інтегруватись у приймаючу громаду (зокрема, через обмеження переміщення внутрішньо переміщених осіб, що позбавляє їх можливості знайти роботу, належне житло, вибудувати соціальні зв'язки тощо).

У випадку тимчасової окупації території України, на якій знаходиться житло (навіть, коли воно зруйноване), вимушено переміщені особи можуть неправомірно обмежуватись чи позбавлятись у фактичній реалізації права на житло на цій території окупаційною адміністрацією. Зокрема, у внутрішньо переміщених осіб може відбиратись житло на користь окупаційної адміністрації або ж на території зруйнованого житла таких осіб можуть будуватись інші житлові (чи нежитлові) об'єкти для інших власників (зокрема, для заселення окупованих територій громадянами держави-окупанта). Відтак, відповідна практика окупаційної адміністрації нехтує соціальною безпекою законних власників житла, а також осіб, яких вони заселили на відповідні території.

На сьогодні соціальні виплати на проживання отримують близько 2,5 мільйонів українців, що потребує значної кількості коштів для їх реалізації. У зв'язку зі зменшенням дохідної частини бюджету України виникла необхідність запровадити зміни задля уточнення критеріїв надання цієї підтримки та фокусуванні на допомозі громадянам, які найбільше її потребують. Так, Кабінет Міністрів України 11 липня 2023 року вніс суттєві зміни до Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам. Оптимізація її надання передбачається через застосування критеріїв майнового стану, встановлення кінцевого терміну виплати допомоги (не більше 12 місяців) і продовження виплати на другий шестимісячний термін лише певним категоріям осіб, які звернулися за допомогою після 1 серпня 2023 року. За міжнародними критеріями два роки для переселенців вважається достатнім періодом для інтеграції та адаптації на новому місці у приймаючих громадах.

Науковці відзначили, що внутрішньо переміщені особи є громадянами своїх країн і мають всю повноту економічних, соціальних, культурних, громадянських і політичних прав. Вони мають право на фізичний захист, матеріальну допомогу (продовольчу, медичну тощо), на свободу пересування і проживання і повинні бути забезпечені всіма документами громадянина [2, с. 68]. Тому, для ефективної реалізації їх прав та

основоположних свобод, урядом схвалено Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затверджено відповідний операційний план на 2023-2025 роки [3]. Зазначені документи є результатом реагування держави на виклики масового переміщення населення, спричинені повномасштабною війною. Нею передбачена державна підтримка внутрішньо переміщених осіб на всіх етапах – від евакуації, у процесі соціальної адаптації на новому місці й до моменту повернення до місця постійного проживання.

Проблема забезпечення соціальної безпеки внутрішньо переміщених осіб (особливо питання розміщення та забезпечення житлом, пошук постійного джерела доходів, відновлення порушених внаслідок внутрішнього переміщення прав та захисту законних інтересів) залишається актуальним питанням у доктрині та практиці. Окремими концептуальними напрямками наукових досліджень та стратегічних завдань держави залишається: забезпечення охорони здоров'я; освіта; забезпечення житлом, предметами першої необхідності; робота; забезпечення підтримки усталених соціальних зв'язків, свободи від експлуатації та жорстокого поводження та ін. Особливо актуальними сьогодні є саме житлово-побутові обставини буття переміщених осіб, адже вони пов'язуються не лише із складнощами реалізації їх права на житло, але й з низкою соціальних ризиків для життя, здоров'я та соціальної реалізації. За обставин ускладненої реалізації права на житло внутрішньо переміщені особи характеризуються критичним рівнем соціальної небезпеки, який посилюється: складнощами в пошуку нового тимчасового житла, постійної роботи, підтримання усталених соціальних зв'язків, ризиками стати жертвою гендерного насилля, порушення статевої свободи, торгівлі людьми, трудової експлуатації тощо. Вказані обставини вимагають здійснення державою всіх належних та доступних заходів для розв'язання проблем та мінімізації негативних наслідків, пов'язаних з внутрішнім переміщенням.

Література

1. Hjelmskog A., Deas I. The equity implications of an expanded health and wellbeing role for housing associations. *Public Health in Practice*. 2023. Vol. 5. P. 1-6. DOI:10.1016/j.puhip.2023.100355.

2. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / С.Б. Булеца, О.І. Котляр, Я.В. Лазур та ін.; за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина; к.ю.н., доц. М.В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2017. 348 с.

3. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках: розпорядження Кабінету Міністрів

УДК 340.12(043.2)

Михеєнко Р.М., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВА ОСНОВА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Відновлення України від наслідків війни, що ведеться росією проти нашої держави, матиме вочевидь своїм завданням не просто відбудову економіки, всього матеріального буття, відродження духовного, культурного життя, прискорення динаміки політичних процесів тощо, а також усебічний і бажано стрімкий розвиток країни з адекватним використанням вкладених ресурсів та потенціалу якісних позитивних змін.

Конституція України є осердям національної правової системи, вона є (покликана бути) основою і визначальним юридичним та доктринальним чинником регулювання всіх суспільних відносин, що складаються у державі (на її території).

Як і інші конституції, Основний Закон України закріплює норми-принципи, що визначають конституційний лад, до засад якого безумовно належать приписи перших її статей, за якими Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (стаття 1); суверенітет України поширюється на всю її територію; територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною (частини перша, третя статті 2). Важливо, що на конституційному рівні безпосередньо визначено склад території України, перелічено назви всіх областей, що разом з Автономною Республікою Крим, містами Києвом та Севастополем входять до складу України.

Визначивши територіальні параметри держави та інші змістовні її характеристики і засади діяльності, Конституція України закріпила як юридично непорушні відповідні цінності, сформовані на пріоритеті прав і свобод людини, що їх утвердження і забезпечення є головним обов'язком держави (частина третя статті 3).

Важливо нагадати, що Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо спрямовані на ліквідацію незалежності чи на